

PUPA

Latviešu valodas
aģentūra

3/2021

LVA METODIKAS SKOLAS IZDEVUMS
LATVIEŠU VALODAS SKOLOTĀJIEM

AKTUĀLI. MŪSDIENĪGI. PRAKTISKI. KONCENTRĒTI. VIENKĀRŠI

Aktuālie jautājumi

Mūsdienīga lietpratīgas izglītības pieeja pieprasa, lai skolotājs, organizējot mācību procesu, īstenotu vairākus būtiskus jaunajos izglītības standartos noteiktus principus, tostarp saistīt mācīšanos ar skolēna pieredzi, attīstīt kritisko domāšanu, izkopt tikumus, vērtības, paust attieksmes, mācīties iedziļinoties. Šajā metodikas skolas izdevumā atklāsim, kā, izmantojot daudzveidīgus jautājumus par lasīto, dzirdēto, vēroto tekstu, iespējams īstenot šos principus.

Rubrika

DAUDZVEIDĪGIE JAUTĀJUMI

Darbs ar tekstu

Latviešu valodas nodarbībās un stundās gan formālajā, gan neformālajā izglītībā neatņemama mācību procesa daļa ir darbs ar tekstu. Skolēniem piedāvā tekstu gan klausīties, gan lasīt, gan vērot videoierakstos. Skolotājs plāno, kā strādāt ar katru tekstu – kā sagatavot skolēnus teksta uztverei, kā to lasīt vai klausīties, kā strādāt ar to teksta uztveres laikā un pēc tās. Par dažādiem paņēmieniem, kā to darīt, lasiet iepriekšējos metodikas skolas izdevumos – [par klausīšanos](#) un [par darbu ar lasīto tekstu](#). Bieži vien pēc teksta uztveres (arī pirms) skolēniem tiek uzdoti dažādi jautājumi ar mērķi pārbaudīt, cik uzmanīgi tekstu klausījušies vai lasījuši, kā arī lai dziļāk izprastu teksta saturu, analizētu to, saistītu ar skolēna pieredzi, veidotu spriedumus, secinājumus un izmantotu tos personiskajā dzīvē. Šad un tad skolotāji piedāvā veidot jautājumus arī pašiem skolēniem. Vai vienmēr aizdomājamies, kāda veida jautājumi tie ir un ar kādu mērķi tiek uzdoti skolēnam?

Pieeja daudzveidīgu jautājumu veidošanai

20.gs. vidū Bendžamins Blūms (*Benjamin Bloom*) izveidojis taksonomiju jeb domāšanas līmeņu secības skalu. Šo skalu plaši izmanto, lai raksturotu dažādus jautājumu veidus no zemākā līmeņa līdz augstākā līmeņa domāšanai. Blūma vadītā darba grupa, analizējot tā laika pārbaudes darbu saturu, secināja, ka lielāko daļu veido jautājumi, kas pieprasa skolēniem spējas atcerēties un atkārtot agrāk iemācīto. Tādējādi faktu pazišana vai atceršanās tika

uzskatīta par zemāko kognitīvo darbību sfēru. Taksonomijas autori hierarhiski sarindoja domāšanas spējas, vadoties pēc iedomātas sarežģītības un abstrakcijas: izpratni, tās lietošanu, analīzi, sintēzi un novērtēšanu. 1969. gadā šo taksonomiju pārstrādāja Sanderss. Pastāv vēl vairāki jautājumu klasifikācijas veidi, bet šis raksturo vienu pieeju jautāšanai.

Svarīga ir jebkura jautājumu forma, tomēr par mācību mērķi vajadzētu izvirzīt skolēnu vadīšanu no zemāka līmeņa domāšanas formām uz augstāka līmeņa domāšanas formām. Tā skolēni iemācās izmantot savas zināšanas un idejas. Ja jautājumi paliek burtiskajā vai uz atmiņu balstītajā līmenī, skolēnu zināšanas ir līdzvērtīgas informācijai, kas apkopota enciklopēdijā un glabājas nopusējušā plauktā.

Blūma taksonomija piedāvā sešus izziņas līmeņus. Latviešu valodas stundās šie jautājumu veidi izmantojami, lai pārrunātu un dziļi analizētu lasītos tekstus, sākot ar burtiskā līmeņa jautājumiem, uz kuriem atbildes atrodamas tekstā, turpinot ar jautājumiem, kuri apliecina un veicina teksta satura izpratni, un beidzot ar izmantošanas, analīzes, sintēzes un novērtēšanas jautājumiem.

Burtiskā līmeņa jautājumi (uz atmiņu balstītie) ir tie, ar kuru palīdzību noskaidro faktisku informāciju. Lai atbildētu uz tiem, nepieciešams vienīgi reproducēt zināšanas, kas bieži vien ir fragmentāras zināšanas par noteiktu tematu. Atbildes uz burtiskā līmeņa jautājumiem atrodamas tekstā. Atbildot uz tiem, ir jāatstāsta tas, kas jau iepriekš pateikts.

**Kā sauc? Cik...? Kas ir...? Ko dara...? Kam ir...? Kur notiek...? Ar ko...? Kad tas notika?
Kā tas notika? Kurš ...? Vai tu varētu aprakstīt ...? Vai tu atceries ...?**

Dažreiz tiek uzskatīts, ka skolēni, kuriem mācības padodas grūtāk, vislabāk atbild uz burtiskā līmeņa jautājumiem. Tomēr pētījumi parāda, ka, tā kā atbildes ir vai nu pareizas, vai nepareizas, skolēni šos jautājumus uzskata par vissarežģītākajiem un biedējošākajiem.

Izpratnes (interpretācijas) jautājumi liek skolēniem atklāt saikni starp idejām, faktiem, definīcijām un vērtībām. Skolēniem jādomā par to, kā idejas un priekšstati savienojami nozīmes ziņā. Jāizprot saistība starp idejām un jāveido dažādi konteksti, kuros šīs idejas iekļaujas.

**Kā tu domā, kāpēc...? Par ko tas liecina? Ko autors domāja...? Kā tu saproti...?
Kā pateikt citiem vārdiem...? Kā paskaidrot...? Kāda ir galvenā doma?
Kāds, pēc tavām domām, bija cēlonis tam, ka... Vai tu vari salīdzināt ...?
Vai Tu vari izskaidrot notikušo? Kura ir labākā atbilde?**

Sanderss uzskata, ka izpratnes jautājumi ir galvenais jautājumu veids, lai attīstītu augstākā līmeņa domāšanu.

Izmantošanas (pielietojamie) jautājumi prasa, lai skolēns atbildot informāciju pārveidotu, pasniegtu to citā formā. Šie jautājumi prasa, lai skolēns varētu iztēloties, ko redz vai dzird, vai kā tas izskatās, lasot tekstu, un varētu to pastāstīt citiem. Skolēnam jāprot izvēlēties pareizo problēmas risināšanas ceļu, balstoties uz iegūto informāciju. Šie jautājumi prasa aktīvu iesaistīšanos un informācijas lietošanu.

**Kādās situācijās var izmantot...? Kas var izmantot...? Ar kādu mērķi...?
Kā var būt noderīga...? Kāds būtu rezultāts, ja ...?
Kurus faktus tu izvēlētos, lai parādītu, ka ...?**

Analīzes (pamatojuma) jautājumi liek skolēniem risināt problēmas, pētīt cēloņus un motīvus, balstoties uz pieejamo informāciju. Analītiskie jautājumi palīdz noskaidrot, vai notikums atspoguļots adekvāti, vai kāda cita atbilde nebūtu piemērotāka.

Kāpēc viņš tā rīkojās? Kāpēc stāsts beidzās tā? Kāpēc tā rīkoties ir bīstami?
No kā sastāv...? Pie kādas grupas pieder...?
Kādi ir iemesli...? Kāda ir līdzība (atšķirība)...

Sintēzes jautājumi ierosina radošu pieeju problēmu risinājumam. Sintēzes jautājumi ļauj skolēnam izmantot visplašāko viņa pieredzes un zināšanu kopumu, radoši risinot problēmu. Sintēzes jautājumi rosina radīt alternatīvus variantus.

Kā tu domā, kā būtu jārīkojas, lai... Kā varētu rīkoties citādi?
Kā ir saistīti...? Kas ir kopīgs...? Ko var secināt...? Paskaidrojiet, kāpēc...?

Novērtējuma jautājumi ir tie, kur skolēniem jāizdara spriedumi par to, kas ir labs vai slikts, pareizs vai nepareizs saskaņā ar pašu pieņemtajiem standartiem. Novērtējuma jautājumi sekmē to, ka skolēni saprot mācību saturu un integrē to personiskajā uzskatu sistēmā, no kuras tālāk tiek izdarīti secinājumi. Novērtējuma jautājumi padara mācību procesu personisku, kā arī ļauj skolēniem apgūt jaunas idejas un priekšstatus. Šie jautājumi liek skolēniem novērtēt iegūtās informācijas kvalitāti, kā arī viņu pašu pieredzi.

Kāds ir tavs viedoklis ...? Cik nozīmīgi ir ...? Kāda ir vērtība ...? Ko tu iesaki ...?
Kā tu vērtē ...? Kāpēc tas ir labāk nekā ...? Kurš fakts ir nozīmīgāks ...?
Ir labi vai slikti ...? Kādas priekšrocības vai trūkumi...? Vai tu piekrīti, ka...?
Vai ir pareizi, ka...? Ir vai nav saprotami, ka...? Balstoties uz zināmo, kā tu izskaidro ...?

Ir svarīgi saprast, kas notiek, ja jautājumi pārsniedz burtiskā līmeņa jautājumu līmeni. Meklējot atbildes uz daudzveidīgiem jautājumiem, skolēni sāk iesaistīties jēgpilnā priekšstatu veidošanā. Viņi tos veido, izmantojot savu vārdu krājumu, kas balstīts uz viņu pieredzi. Dialogā, kas veidojas klasē, papildinās vārdu krājums, atklājas daudzas idejas. Tādējādi kopīgi veidojas jaunas un radošas domas.

Pārkāpjot burtisko jautājumu līmeni, skolotāji apliecina, ka viņi novērtē skolēnu domas. Skolēni apjauš, ka faktu apguve ir tikai viens mācīšanās veids, bet paralēli tam jāiemācās integrēt, analizēt un izmantot savas zināšanas mērķtiecīgi. Skolēni saprot, ka zināšanas nav tikai rakstītais vārds vai skolotāja teiktais, bet arī viņu pašu zināšanas ir vērtība. Viņi iemācās, ka tas, kas norisinās viņu prātos, rada vērtīgas zināšanas. Augstāka domāšanas līmeņa jautājumi piemēroti diskusijām.

Svarīgi apzināties, ka jebkura vecuma bērni var atbildēt uz visa veida jautājumiem, lai gan daudzi skolotāji uzskata, ka šādi augstāka domāšanas līmeņa jautājumi piemēroti tikai vecākajiem un zinošākajiem skolēniem. Tā nav, jo nevis jautājumi, bet atbildes atspoguļo bērnu attīstību. Bieži vien bērni sadzīvīskās situācijās uzdod cits citam šāda veida jautājumus, arī bērni, kuri vēl nav apguvuši lasītprasmi. Tas nozīmē, ka skolēni darbotos ar prieku, ja vien viņiem dotu šādu iespēju.

Es daru tā

Lūk, piemērs daudzveidīgu jautājumu veidošanai. Protams, mācību procesā skolēniem var uzdot mazāk jautājumu, kā arī sarunas laikā var rasties jauni jautājumi. Pielikumā tabula ar jautājumiem atbilstīgi jautājumu veidiem.

Lasi vai klausies latviešu tautas pasaku!

Skudra strādāja visu vasaru. Viņa taisīja savu māju un krāja ziemai pārtiku. Sisenis tikai lēkāja, dziedāja un priecājās. Rudenī uznāca auksts laiks. Sisenim nebija ne mājas, kur sildīties, ne barības, ko ēst. Badā novārdzis, viņš aizgāja pie skudras palīdzību lūgties.

Skudra jautāja: "Ko tu pa vasaru darīji?"

Sisenis atbildēja: "Dziedāju un lēkāju."

Skudra sacīja: "Ja tu nestrādāji, tad tev nebūs arī ko ēst!"

Atbildi uz jautājumiem!

Kas darbojas pasakā?

Kuri gadalaiki minēti pasakā?

Ko vasarā darīja skudra, ko – sienāzis?

Kāpēc sienāzis devās pie skudras?

Vai tu atceries, ko skudra jautāja sienāzim?

Ko sienāzis atbildēja?

Vai skudra palīdzēs sienāzim? Kas par to liecina?

Vai tu piekrīti skudras atbildei?

Ja nē, ko tu atbildētu?

Kas mainītos pasaulē, ja vasarā sisenis gādātu pārtiku ziemai?

Kā tu domā, kāpēc sisenis vasarā negādāja pārtiku ziemai?

Kāds, tavuprāt, ir šīs pasakas mērķis – kāpēc tā tikusi sacerēta? Ko tā cilvēkam māca?

Kā tu domā, vai visiem cilvēkiem vasarā ir jāgādā pārtika ziemai?

Ko tu dari vasarā? Kā tu un tava ģimene vasarā gatavojas ziemai?

Kas šajā pasakā tiek izcelts kā vērtība? (Izvēlies vārdu no vērtību jucekļa.)

Mājasdarbs

Izvēlieties vienu saviem skolēniem atbilstīgu lasāmo vai klausāmo tekstu!

Izveidojiet jautājumus par tekstu atbilstīgi visiem Blūma taksonomijas līmeņiem! Vienam līmenim var būt arī vairāki atbilstīgi jautājumi. Jautājumus sakārtojiet tabulā (skat. pielikumu)!

Norādes par mājasdarba sagatavošanu:

- mājasdarbu iesūtīt Word formātā,
- norādīt savu vārdu, uzvārdu,
- norādīt mērķauditoriju un vecumu, kam materiāls veidots (ja veidojat mācību materiālu),
- norādīt izmantotos resursus – tīmekļa adresi, izmantoto grāmatu, uzdevumu krājumu u.c., ievērojot autortiesības (ja veidojat mācību materiālu).

Iesūtot mājasdarbu, metodikas skolas dalībnieks piekrīt dalīties ar savu pieredzi (piekrīt, ka visu dalībnieku mājasdarbi tiek izsūtīti pārējiem aktīvajiem dalībniekiem) un neiebilst, ka viņa iesūtītais darbs var tikt publicēts kādā no metodikas skolas izdevumiem.

Katrs metodikas skolas dalībnieks, kurš līdz 20. aprīlim būs iesūtījis izvēlēto mājasdarbu, saņems visu dalībnieku iesūtītos materiālus un piedalīsies loterijā. Laimējušais saņems balvu – latviešu valodas mācīšanai noderīgu materiālu.

Mājasdarbu, atsauksmes par šo izdevumu un ierosinājumus, lūdzu, sūtiet metodiķei Lindai Krastiņai uz e-pastu: pupa.metodikasskola@gmail.com līdz 20. aprīlim!

Jaunumi vietnē maciunmacies.lv

Spēlēju spēles un kļūstu gudrāks?

Ikmēneša konkursi turpinās! Sekojiet līdzi jaunumiem valoda.lv un aiciniet bērnus piedalīties ikmēneša konkursos!

Spēļu klubiņš vienu reizi mēnesī izsludina konkursu, kur dažāda vecuma bērni var spēlēt aizraujošas spēles un mācīties latviešu valodu, kā arī, izpildot konkursa noteikumus, piedalīties balvu izlozē.

„TAGAD”

Ar jaunām idejām, vērtīgām pārdomām un noderīgiem risinājumiem pie saviem lasītājiem dodas LVA zinātniski metodiskais izdevums “Tagad”. Šoreiz žurnāla tēma “Pedagogu profesionālā lietpratība – evolūcija vai revolūcija?”.

Izdevumu lasiet [šeit](#).

Es runāju latviski

Dažādu tautību un kultūru mijiedarbe, kas balstīta savstarpējā cieņā un sapratnē, bagātina sabiedrību. Atsaucoties uz diasporā dzīvojošo jauniebraucēju, reemigrantu, tūristu un citu mērķgrupu izrādīto interesi, Latviešu valodas aģentūra ir izstrādājusi video „Latvijā es runāju latviski”, kas vienkārši un uzrunājoši stāsta par latviešu valodu citu pasaules valodu saimē. Izmantojiet šo [video](#), lai iedvesmotu un stāstītu par latviešu valodu!

Digitālo resursu krātuve vietnē lva.classflow.lv

Vietnē lva.classflow.lv mapē LVA Resourses ievietoti 30 jauni LVA tālmācības skolotāju veidoti mācību materiāli trešajam mācību gadam jeb 8-9 gadus veciem bērniem. Mācību materiāli veidoti diasporas skolēniem tālmācības nodarbībām, bet izmantojami arī citām mērķauditorijām. Mācību materiāli jebkuram interesentam pieejami vietnē classflow.com sadaļā “Tirgotava”. Par to, kā atrast un izmantot šos mācību materiālus, lasiet metodikas skolas decembra izdevumā.

IZMANTOTIE RESURSI

Namsone, D., Oliņa, Z. (2018). *Kas ir mācīšanās iedziļinoties jeb kādā procesā mācīšanās rezultāts var būt kompetence*. Kolektīva monogrāfija “Mācīšanās iedziļinoties”. LU Akadēmiskais apgāds.

Pieejams: https://www.siic.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/siic/Kolektiva_monografija/2-nodala-Macisanas_Lietpratibai.pdf

Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem. 2018.gada 27.novembra noteikumi Nr.747. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/303768>

Projekta “Lasīšana un rakstīšana kritiskās domāšanas attīstīšanai” materiāli. IAC. Pieejams: https://ltmc.lv/files/ltmc/uploaded_content_files/B%20Bluma_taksonomija.pdf

Skudra un sisenis. Pasakas ilustrācija pieejama: <https://www.lasamkoks.lv/resources/web/gimenusestdienas2017/agija.JPG>

JAUTĀJUMU VEIDI UN PIEMĒRI

Jautājumu veidi	Ierosme jautājumu formulēšanai	Jautājumi
1. Burtiskā līmeņa jautājumi, jautājumi zināšanu iegūšanai (uz atmiņu balstītie)	Kā sauc? Cik...? Kas ir...? Ko dara...? Kam ir...? Kur notiek...? Ar ko...? Kad tas notika? Kā tas notika? Kurš...? Vai tu varētu aprakstīt ...? Vai tu atceries...?	Kas darbojas pasakā? Kuri gadalaiki minēti pasakā? Ko vasarā darīja skudra, ko – sienāzis? Kāpēc sienāzis devās pie skudras? Vai tu atceries, ko skudra jautāja sienāzim? Ko sienāzis atbildēja?
2. Jautājumi informācijas izpratnei	Kā tu domā, kāpēc...? Par ko tas liecina? Ko autors domāja...? Kā tu saproti...? Kā pateikt citiem vārdiem...? Kā paskaidrot...? Kāda ir galvenā doma? Kāds, pēc tavām domām, bija cēlonis tam, ka...? Vai tu vari salīdzināt ...?	Vai skudra palīdzēs sienāzim? Kas par to liecina? Vai tu piekrīti skudras atbildei? Ja nē, ko tu atbildētu? Kāds, tavuprāt, ir šīs pasakas mērķis – kāpēc tā tikusi sacerēta? Ko tā cilvēkam māca? Kas šajā pasakā tiek izcelts kā vērtība? (Izvēlies vārdu no vērtību jucekļa!)
3. Jautājumi informācijas izmantošanai	Kādās situācijās var izmantot...? Kas var izmantot...? Ar kādu mērķi...? Kā var būt noderīga...? Kāds būtu rezultāts, ja ...? Kurus faktus tu izvēlētos, lai parādītu, ka...?	Kas mainītos pasaulē, ja vasarā sisenis gādātu pārtiku ziemai?
4. Jautājumi analīzei	Kāpēc viņš tā rīkojās? Kāpēc stāsts beidzās tā? Kāpēc tā rīkoties ir bīstami? No kā sastāv...? Pie kuras grupas pieder...? Kādi ir iemesli...? Kāda ir līdzība (atšķirība)...?	Kā tu domā, kāpēc sisenis vasarā negādāja pārtiku ziemai?

<p>5. Jautājumi sintēzei</p>	<p>Kā tu domā, kā būtu jārīkojas, lai...? Kā varētu rīkoties citādi? Kā ir saistīti...? Kas ir kopīgs...? Ko var secināt...? Paskaidrojiet, kāpēc...?</p>	<p>Kā tu domā, vai visiem cilvēkiem vasarā ir jāgādā pārtika ziemai?</p>
<p>6. Novērtēšanas jautājumi</p>	<p>Kāds ir tavs viedoklis ...? Cik nozīmīgi ir ...? Kāda ir vērtība ...? Ko tu iesaki ...? Kā tu vērtē ...? Kāpēc tas ir labāk nekā ...? Kurš fakts ir nozīmīgāks ...? Ir labi vai slikti ...? Kādas priekšrocības vai trūkumi...? Vai tu piekrīti, ka...? Vai ir pareizi, ka...? Ir vai nav saprotami, ka...? Balstoties uz zināmo, kā tu izskaidro ...?</p>	<p>Ko tu dari vasarā? Kā tu un tava ģimene vasarā gatavojas ziemai?</p>